

Med Bourdieu som utgangspunkt: Medienes makt

Tore Slaatta

Bourdieu har i Norge stort sett blitt sett som sosiolog i den klassiske tradisjon, som en som fortsatt snakker om sosiale klasser, makt og strukturer. Denne artikkelen viser hvordan Bourdieus arbeider også kan inspirere til studier av mediernes makt og rolle i samfunnet. Det argumenteres for at boken *Om fjernsynet* ikke er det beste stedet å starte for å forstå hvordan Bourdieus teorier og metoder kan være et fruktbart utgangspunkt for medieforskning. For en bedre forståelse må man trekke inn Bourdieus øvrige arbeider der mediene inngår som del av et større resonnement omkring makt, stabilitet og endring. Artikkelen går igjennom utvalgte arbeider hos Bourdieu og skisserer avslutningsvis hovedlinjene i en Bourdieu-inspirert, historisk sosiologisk studie av mediers makt.

Med boken *Sur la télévision* (Bourdieu 1996, *Om fjernsynet*, norsk utgave Pax 1998) begikk Bourdieu sitt offentlige harakiri som mediesosiolog. Det var et etterlengtet essay, og forventningene var store. Bourdieu var ventet å ville vise, nær sagt en gang for alle, hvordan mediene inngikk i den store fortellingen om samfunnets reproduksjon av makt og klasser. Men skuffelsen ble stor både blant journalister og medieforskere, da det ble klart at Bourdieu hadde valgt å skrive en pamflett heller enn en forskningsrapport. Medieforskere klaget over at gamle og velkjente innsikter fra 50 års nyhetssosiologisk forskning ble ikledd Bourdieuske begreper og presentert som viktige og nye funn. Og de venstreorienterte og kritiske journalistene i fransk presse følte pamfletten som et dolkestøt: Her ble de nok en gang avfeiet som en flokk med ustuderte røvere. Det hjalp lite for saken at Bourdieu samtidig avviste alle forsøk på dialog med journalister og i stedet gikk i fjernsynsstudio for å lage sine egne programmer. I ren 70-talls-stil tok Bourdieu kontroll over produksjonsmidlene i kulturindustrien og bedrev aksjonsforskning og agitatorisk virksomhet. Med Bourdieus bortgang er dermed fasiten at medieforskningen aldri fikk en systematisk og objektiverende samfunnsanalyse fra Bourdieus hånd; det som han utviklet med en elefants tålmodighet på andre felt.

To ting er spesielt viktig for mediene, sier Bourdieu innledningsvis i *Sur la télévision*: Det store overskuddet av intellektuelle som har interesser i å være i offentligheten, og de mange intellektuelle som i kraft av å være journalister, lever med "arbeidsbetingelser preget av stor usikkerhet, kortvarige kontrakter og lav lønn. Folk tilpasser seg gjennom en bevisst eller ubevisst sensur, uten at noen behøver å sette dem på plass" (1998: 17).

I slike fortattede formuleringer kan den fortrolige leser gjenkjenne Bourdieus tanker om feltenes relative posisjoner, og måten det ene feltet virker gjennom det andre, om betydningen av kulturfeltets autonomi og argumentet om at feltene er strukturert gjennom homologier, som innebærer at relasjonene i ett felt står i et bestemt forhold til relasjonene mellom de dominerende og de dominerte i maktfeltet, slik at det til syvende og sist er blandingsforholdet mellom de ulike kapitalformene og de posisjoner og fordelinger som dermed oppstår som kan sees å være det som skaper bestemte og homologe logikker i de øvrige feltene. Med andre ord (en vending som Bourdieu selv brukte ofte) finnes det strukturer, som virker strukturerende på feltene uten å determinere dem eller gjøre strukturene identiske over alt.

Bourdieu fokuserte på fjernsynet og den journalistiske profesjonen. Journalistenes problemfylte arbeidssituasjon fremstilles som selve problemet for den makten mediene representerer og for usynliggjøringen av denne sammenhengen. For Bourdieu er begrepet "skjult sensur" det som best beskriver den ideologiske effekten av mediens virksomhet. At den er "skjult" viser til Bourdieus interesse for å spesielt studere de sidene av mediens makt som ikke er mest iøynefallende. Den åpenbare maktutøvelsen er ikke hans bord, med mindre den skjuler en annen form for makt. Bourdieu falt ikke for fristelsen til å studere nyhetsforløp i detalj for å vise at mediene hadde dagsordenmakt. Som vanlig er det en annen form for makt han er ute etter å beskrive: Den som virker strukturerende på journalisters produktionsbetingelser, deres posisjoner, strategier og objektive interesser. Den som er vanskelig å få øye på. Samtidig som dette viser til en spesiell forskningsstrategi og til en teoretisk fundert tilnærming, er teksten i *Sur la télévision* utformet i en slentrende, ikke-akademisk stil. I mine øyne skjuler dette at Bourdieus fremstilling egentlig forutsetter at leseren kjenner Bourdieu godt fra før. Sitater som det under illustrerer problemet:

For å forstå hva en journalist kan gjøre, må en ha for seg en rekke parametere: for det første den posisjonen det presseorganet vedkommende tilhører (...) har innenfor det journalistiske feltet, for det andre denne journalistens egen posisjon innenfor avisen eller kanalen. (Bourdieu 1998: 55)

For at ikke slike utsagn skal bli forstått som lettvinde og generelle må vi forstå Bourdieu dit hen at mediene skal studeres i tråd med hans tidligere teorier og prosjekter. I boken deduserer Bourdieu seg frem til en skarp iakttagelse av strukturer og logikker i fjernsynsjournalistikken. Dette skjer uten nevneverdig bruk av data, og iblant sies det rett ut at argumentene hans er så åpenbart riktige, at det ikke er bryet verdt å dokumentere dem. Han forventer heller ikke at journalister kommer til å forstå. Det er nettopp som journalist at du har de dårligste mulighetene til å forstå mediens makt, ifølge Bourdieu. Det gir et inntrykk av at han på forhånd har avskrevet den journalistiske profesjon og gjør boken mer til en krigserklæring i en fransk offentlighet enn en sober analyse.¹

At han i en og samme tekst stikkordsmessig sier hvordan analysene bør gjøres, og trekker konklusjoner av resultater han forventer å finne, blir problematisk for leseren. Men jeg vil hevde at *Om fjernsynet* er en ambisiøs tekst, strengt og logisk i pakt med Bourdieus teoretiske og empiriske prosjekt. Det at den er presentert som en pamflett, uten nevneverdig vanskelig ordbruk eller tung terminologi, fører imidlertid til at den blir lest for overflatisk. Boken bør ikke leses som en pamflett i tradisjonell forstand, men som et misforstått og delvis mislykket, pedagogisk prosjekt. Det er noe uforløst over den, og Bourdieu sier selv innledningsvis at boken nærmest er blitt en oversikt over forskningsimperativer på mediefeltet. Det er derfor nødvendig å vise mer utførlig, med bakgrunn i andre studier og tekster, hvordan Bourdieus overgripende teorier og forskningsstrategier kan anvendes og blir anvendt i analyser av mediens makt og roller i samfunnet.

Den videre diskusjonen tar for seg de bøkene og artiklene hvor Bourdieus egen forskning og tenkning på medier blir belyst.² I noen tekster spiller medier og mediekulturelle fenomener hovedrollen. Det gjelder den allerede omtalte boken *Om fjernsynet* (Bourdieu 1998) og den tidlige boken om fotografi og fotografering (Bourdieu 1965). I flere bøker og artikler av Bourdieu inngår imidlertid analyser av medier og mediekulturelle fenomener som del av et større resonnement omkring reproduksjon av makt, stabilitet og endring. Jeg skal se på forholdet mellom de ulike perspektivene og forsøke å utlede noen teoretiske og metodiske instruksjoner for utvikling av forskningsstrategier i det Bourdieuske kjølvann. Det er naturlig å begynne med *Distinksjonen* og mer eller mindre gå kronologisk fremover i forfatterskapet. I siste del av artikkelen skisserer jeg noen aktuelle problemer i en Bourdieu-inspirert analyse av mediens makt i Norge.

Mediene og distinksjonene

Ifølge Craig Calhoun var Bourdieus tidlige forfatterskap preget av at medie- og informasjonsteknologi og kommunikasjonsprosesser ikke var tenkt inn i teori eller analyser. Bourdieu viste

a very minimal level of attention to the actual workings of the self-regulating systems of modern, large scale societies and, more generally, what I have called indirect social relations – those mediated by information technology (communications, especially, but also other computer applications and surveillance) and complex administrative organizations as well as by markets and other self-regulating systems. (Bourdieu's notion of)... capital as multiform – social, cultural, economic, and symbolic – grasps only an aspect of capitalism. It grasps primarily the aspect which is distributive and/or central to relations of power. It does not grasp equally the sense in which capital itself (...) is a form of mediation (...) Bourdieu's work so far shows an insufficient attention to the nature of mediation, the constitution of actors, and the modes of coordinating action in contemporary large, complex societies. (Calhoun 1993: 83-4)

Internasjonalt fikk Bourdieus teorier og forskningsstrategier likevel et relativt tidlig nedslagsfelt i medieforskningen innenfor den britiske "cultural studies"-tradisjonen på 80-tallet.³ Det var boken *La Distinction. Critique sociale du jugement* fra 1979, på norsk kjent som *Distinksjonen* som gjorde Bourdieu kjent utenfor Frankrike. Fortsatt er boken det verk i Bourdieus produksjon av artikler og bøker som regnes for den mest komplekse og komprimerte fremstilling av Bourdieus teorier og forskningsstrategier.

I forskningsdesignet som danner basis for analysene i *Distinksjonen*, er mediene inkludert på flere måter. Først og fremst er spørsmål om mediebruk med i spørsmålsbatteriet for de kvantitative surveyene fra 1962 og 1968 om sosial bakgrunn og livsstil. Tidlig introduseres her spørsmål om tilgjengelighet til utvalgte medieteknologier (platespiller, båndopptaker, kamera, fjernsyn, filmkamera og telefon). Senere følger et spørsmål om hvor mye fjernsyn man ser (ofte, sjelden eller aldri). Men mer enn mediebruk er det preferanser mht. innhold som fokuseres i spørsmålene videre. Respondentene blir først spurt om hvilke tre boktyper og tre typer film som foretrekkes. Spørsmålet om film følges opp av en konkret test i forhold til hvilke aktuelle filmer respondentene faktisk hadde sett, og hva som interesserte dem mest. Deretter følger spørsmål om hvilke radio- og fjernsynsprogrammer de i hovedsak lytter til og ser på. Variasjoner mht. mediebruk og preferanser mht. innhold tenkes i utgangspunktet å opptre som indikasjoner på ulike kulturelle praksiser i sosiale klasser, på linje med ulike preferanser mht. teater, kunst, klassisk musikk og museumsbe-

søk. Imidlertid tyder Bourdieus behandling av mediene i de innledende kapitlene på at variasjonene i mange tilfeller er for små. Teksten fokuserer i første rekke på kunnskaper om og preferanser for ulike typer tilbud innenfor film, musikk og kunst, mens målingene av eventuelle ulikheter i programvalg på radio og fjernsyn ikke blir nevneverdig kommentert.

Muligens som følge av at dataene i den opprinnelige spørreundersøkelsen ikke ga fyllestgjørende svar om mediens plassering, bruker Bourdieu en mengde sekundære undersøkelser om variasjoner i mediebruk for å nå frem til et mer fyllestgjørende bilde. Surveyene som inngår i Bourdieus utvidete design, er beskrevet i vedleggene (appendiks 2 i den engelske versjonen). De viktigste undersøkelsene Bourdieu støtter seg til når det gjelder medier og mediebruk er en survey om "fritidsaktiviteter", en undersøkelse om "familiers mediebruk", en survey spesielt rettet mot "avislesning" og en mer omfattende undersøkelse av "kulturelle praksiser" hvor mediene inngår i spørsmålsformuleringene.⁴ I tillegg til disse ramses det opp rundt 15 surveys om bruk av radio og fjernsyn, avislesing og lesing av bøker. Siden mediene ikke studeres spesielt, men som del av ett videre kulturelt praksisfelt, listes også opp en drøss undersøkelser om film og filmkultur, teater, drama og musikkfestivaler, om møbler, moter og design, matvaner sport og etikk.

Den metodologiske begrunnelsen for det empiriske mangfoldet viser at Bourdieu har betenkeligheter både med den opprinnelige survey-metoden og det lineære, sosiologiske resonnementet som lett blir det tekstlige resultatet i den akademiske boken. Til tross for korrespondansemetodens fortrinn som objektiviserende samfunnsanalyse, er det en fare ifølge Bourdieu, at teksten blir lest som ledd i en positivistisk forskningsstrategi. Bourdieu væreren faren for at mange vil trekke forenklete slutninger mellom aktørers eller grupperes egenskaper og intensjoner og valg av ulike kulturelle praksiser. Igjen og igjen understreker Bourdieu at det er *homologien*, altså sammenfallet i mønsteret i de ulike feltene, som analyseres og beskrives. Det er graden av sammenfall mellom feltene som gir det objektiverende uttrykk for reproduksjon av sosiale strukturer og maktforhold.

Det er heller ikke styrken i de enkelte sammenhengene som testes som ledd i kausale analyser, men systematiske tendenser i fordelingene som påvises (Bourdieu 1984: 126). Dermed blir det en fordel heller enn en svakhet at flere analyser kan kobles sammen: Sammenfallet mellom tendenser og fordelinger i sekundære analyser gir vekt til det generelle argumentet om korrespondanser mellom smak, kulturelle praksiser og sosiale klasser (homologi). Det er dette som preger teksten og som gjør den uvant å lese. Fremstillingen har ikke som mål at de enkeltstående dataene fra en

spesielt designet og målrettet survey skal gi svar på alle forutbestemte hypoteser om variasjon i predefinerte, avhengige variabler.

Man kan gjøre et poeng av at Bourdieus metode er historisk situert og tilpasset ekspansjonen i bruken av markeds- og meningsmålinger som finner sted på 60-tallet i Europa. Med sin empiriske orientering gjør Bourdieu aktivt og kritisk bruk av samfunnets egne metoder for selvanalyse og samfunnsstyring. I den nye kunnskapsproduksjonen fra markedsanalysebyråer, opinionsmålingsinstitutter og den offentlige, statistisk kunnskapsproduksjon om borgeren, forbrukeren og husholdet, lå en viktig betingelse for endringer i offentlig forvaltningspraksis på 60- og 70-tallet.

Bourdies empiriske forskningsstrategi bruker de samme metoder, men tar eksplisitt avstand fra den positivistiske vendingen i samfunnsvitenskapene. Hans lesning av data og empiri har som mål å fremskaffe alternative tolkninger og å vise hvordan tradisjonelle utlegninger av samfunnsstatistikk selv er uttrykk for makt.

Som en foreløpig oppsummering av mediediskusjonene i *Distinksjonen*, kan vi si at Bourdieus forskningsdesign viser at mediene er tenkt å spille en rolle i reproduksjonen av distinksjoner, felt og klasser. Men i gjennomgangen av hovedundersøkelsenes resultater spiller data om bruk av aviser, radio og fjernsyn nesten ingen rolle. Disse massemediene er så å si ikke nevnt i de første kapitlene i boken, hvor den distingverte smak stilles opp mot den nødvendige og vulgære. De opprinnelige surveydataene om radio- og fjernsynsbruk synes ikke å ha vist tilstrekkelig variasjon til å nå opp i korrespondanseanalysene. Og når aviser blir eksplisitt omtalt i kapittel 8, hvor Bourdieu foretar en avgrenset analyse av forholdet mellom politikk og kultur, er datagrunnlaget et annet.

En sosiologisk test: diskursiv homologi

Før vi kommer så langt, har Bourdieu imidlertid analysert aviser i en rent kvalitativ analyse i kapittel 4. Analysen presenteres som et sidesprang, etablert på et annet tekstenivå med tittelen "en sosiologisk test".⁵ Studien er en analyse av koblingen mellom teaterfeltet og mediefeltet gjennom henvisning til kritikerens posisjon i maktfeltet. Det er homologien eller korrespondansen i diskursene med de to omkringliggende feltene av henholdsvis vare- (eller som her: tekstproduksjon) produksjon og smaks- eller livsstilsproduksjon som påvises. Mediene blir beskrevet som "transmitters of correspondence" men Bourdieu foretar ingen analyse av overføringer eller formidling i tradisjonell, mediesosiologisk forstand. Poenget for Bourdieu er at det

eksisterer en homologi som et objektivt sammenfall av logikker som gjør at posisjoner inntas simultant i ulike felt. Det hele fremstår som en "objektivt orkestrering" av feltene, fordi homologien allerede *er* der, og den gjentas bare og forsterkes bare gjennom mediens kritikker (1984: 233). Det er altså ikke slik hos Bourdieu at tilbud skaper etterspørsel eller at etterspørsel skaper tilbud; de er der begge samtidig, som uttrykk for at det allerede eksisterer et sammenfall i de sosiale og kulturelle logikker og posisjoner.

Metodologisk viser Bourdieu til sammenhengen mellom tekstenes stil, argumentasjon og påkallelse av ulike verdikriterier for teaterkritikk, og på den ene siden: Den sosiokulturelle posisjonen til avisenes hovedsegment av lesere og på den andre siden: Redaksjonens eller avisens egen oppfatelse eller bestrebelse i henhold til å opprettholde en posisjon i det kulturelle feltet. Bourdieu bruker kursiv for å fremheve steder i kritikkene hvor anmelderne appellerer til leserens vi-følelse, i form av å bli inkludert eller innvidd i anmelderens resonnementer. Bourdieus poeng er at dette viser hvordan kritikerens tekst impliserer allerede etablerte og felles forståelsesformer hos kritikerens og mediets publikum. Siden denne stilltiende tilpasningen skjer parallelt i hele spekteret av kulturjournalistikken, er mediets og kritikerens skjulte rolle at de reproducerer allerede etablerte fordelinger og distinksjoner blant publikum. Det skjer, ifølge Bourdieu, gjennom den magien som et hvert kulturelt produkt fremskaper gjennom sin egen "objektivering":

A cultural product – an avant garde picture, a political manifesto, a newspaper – is a constituted taste, a taste which has been raised from the vague semi-existence of half-formulated or unformulated experience, implicit or even unconscious desire, to the full reality of the finished product, by a process of objectification which, in present circumstances, is almost always the work of professionals. It is consequently charged with the legitimizing, reinforcing capacity which objectification always possesses, especially when, as is the case now, the logic of structural homologies assigns it to a prestigious group so that it functions as an authority which authorizes and reinforces dispositions by giving them a collectively recognized expression. (Bourdieu 1984: 231)

Analysen av avisenes teaterkritikker brukes dermed til å utvikle et helt spesielt og viktig resonnement i Bourdieus syn på mediene, nemlig at tilpasningen mellom redaksjon og marked skjer uten at noen egentlig forsøker å få det til. Her må det leses nøye, for det at det finnes en korrespondanse mellom 1) innholdets uttrykte preferanser, 2) redaksjonens, journalistenes eller kritikernes preferanser og 3) lesernes subjektive preferanser fører til at mange tolker Bourdieu dit hen at han mener det skjer en inten-

sjonell påvirkning gjennom bevisst formulerte, ideologiske budskap, bestemt for mediets publikum. Den fullstendige orkestrering han dermed ser i det kulturelle feltet kunne i så fall formuleres som en form for "util-siktet konsekvens" av isolerte, strategiske handlinger. Men Bourdieu tar gjentatte ganger avstand fra akkurat dette, og avvísningen av det intensjonale resonnementet har en epistemologisk forankring. For Bourdieu er det her som ellers *homologien* som gjør at sammenfallet oppstår "av seg selv", uten at noen enkelt aktør trenger å ha dette som intensjon. Det er heller ikke relevant hvilke andre intensjoner aktøren måtte ha, for mediens reproduserende funksjon ligger i den strukturelle parallelliteten mellom feltene.

In the cultural market – and no doubt elsewhere – the matching of supply and demand is neither the simple effect of production imposing itself on consumption nor the effect of a conscious endeavour to serve the consumers needs, but the result of the objective orchestration of two relatively independent logics, that of the fields of production and that of the field of consumption. There is a fairly close homology between the specialized fields of production in which products are developed and the fields (the field of the social classes or the field of the dominant class) in which tastes are determined. This means that the products developed in competitive struggles of which each of the fields of production is the site, and which are the source of the incessant changing of these products, meet, without having expressly to seek it, the demand which is shaped in the objectively or subjectively antagonistic relations between the different classes or class fractions over material or cultural consumer goods, or, more exactly, in the competitive struggles between them over these goods, which are the source of the changing of tastes. This objective orchestration of supply and demand is the reason why the most varied tastes find the conditions for their realization in the universe of possibles which each of the fields of production offers them, while the latter find the conditions for their constitution and functioning in the different tastes which provide a (short- or long-term) market for their different products. (1984: 230)

Det er altså et bakenforliggende sammenfall, uttrykt gjennom en tilstrekkelig nær (fairly close) homologi mellom produksjonsfeltenes og konsumpsjonsfeltenes sammensetning av klasse- og smaksforskjeller som avspeiles i en tilsvarende homologi i mediens relative posisjoner i produksjonsfeltet og konsumpsjonsfeltet.

Bourdieu sier det ikke, men hans teori forutsetter en kulturell teori om mediene. Det er som formidlere og bekreftere av kulturelle praksisformer og distinksjoner at mediene inngår i resonnementet om reproduksjon og stabilitet i samfunnet. Det prosessuelle, kommunikasjonssosiologiske er nedtonet. Dette er så langt ingen teori om hvordan journalister arbeider

eller hvordan nyheter blir til i det daglige arbeidet, men et analytisk grep som viser mediernes innveving i den generelle reproduksjon av distinksjoner. Før jeg forlater *Distinksjonen* skal jeg se nærmere på behandlingen av mediene i det siste kapittelet av boken.

Mediene i det politiske feltet

For dem som leter i den norske versjonen av *Distinksjonen* blir en uheldig mangel synlig: Kapittel 8 er utelatt i den norske oversettelsen. Her påvises homologiene mellom mediene og de politiske partiene i det politiske feltet. Det er her det blir tydelig at rekonstruksjonen av "det politiske feltet" baserer seg på de sekundære analysene. Det gjøres særlig ved en nærlesning av på den ene side data om avislesing og på den andre side, data om variasjoner i meninger og holdninger til politiske spørsmål og partiopplutning. Ved siden av at fokus er endret fra fjernsynsseing til avislesning, er det her benyttet data fra undersøkelser foretatt over 15 år etter den første surveyen.

Oppbyggingen av det analytiske skjemaet over det politiske feltet i kapittel 8 er ellers skåret over den samme lest som de tidligere skjemaene og viser kontinuiteten i det overordnede resonnetet. Feltet viser korrespondansenes styrker og deres forhold til de to kapitalformene økonomisk og kulturell kapital. Men i motsetning til de innledende kartenes direkte kobling til den opprinnelige surveyen, er dette kartet etablert på bakgrunn av nærlesing og bearbeiding av to sekundære analyser, som ble beskrevet i appendix 2 i *Distinksjonen* (CESP 1976 og IFOP 1978). Teksten fremstår samtidig som mer kvalitativt betonet enn de innledende analysene og opprinnelige kartene over korrespondanser. Avisenes innplassering i kartet viser for Bourdieu at mediebruk bare utviser tilstrekkelig variasjon overfor de dominerende klassene. Dette vil si at de dominerendes posisjoner og smak vil ha forrang i den grad de reflekteres og fremvises også til de dominerte, og de lavere klasser på sin side ikke har "egne" medier:

Only for the dominant class does the newspaper fully play its role as an attitude-generating principle defined by certain distinctive position in a field of such institutionalized principles; and the adequacy with which it 'expresses' its readers no doubt depends on the degree of homology between its position in the field of the press and its readers' position in the field of classes (or class fractions), the basis of their opinion-generating principle. (1984: 449)

Deretter går han igjennom de parisiske avisenes plassering og kommenter-

rer ulike egenskaper de oppviser, f.eks. mht. hvor mye kulturstoff de har, avstanden de tar til det politiske feltet (nøytralitet vs. partipolitiske preferanser) og hvilke lesergrupper de henvender seg til og leses av. Mer presist og utdypende enn i de foregående kapitlene sies det under avsnittet om forholdet mellom tilbud og etterspørsel:

To endeavour to specify the relationship between the social classes and the political opinions socially constituted at a given moment, one may be tempted to examine, on the basis of the statistics available, how the different classes and class fractions distribute their choices among the different politically marked newspapers and magazines. However, the inherent fallacies of such a procedure cannot be avoided unless one starts by considering what "reading a newspaper" means for the different categories of readers, since it may have nothing in common with the functions commonly attributed to it or with those assigned to it by the producers or their backers. Only an ethnocentric faith in the myth of "personal opinion", an opinion "formed" by a permanent effort to keep informed, can mask the fact that a newspaper (for those who actually read one) is a "viewspaper" (*journal d'opinion*) for only a minority. (1984: 440-441).

Her gir Bourdieu samtidig en forklaring på hvorfor korrespondansen mellom meninger og mediebruk ikke kan forventes å være særlig høy. Mediene er

a multipurpose product, offering, in very variable proportions, international and national politics, miscellaneous news and sport, so that it can be the object of an interest relatively independent of specifically political interests. (1984: 441-442)

Det som er Bourdieus tema, er hele tiden forskjellene mellom elitenes og de øvrige klassenes forhold til mediene. Gjennom homologi-begrepet oppnår han en mer objektiv forståelse av det som ofte fremstilles som en mytisk kontrakt mellom redaksjon og publikum, basert på normative idealer om mediens demokratiske forpliktelser og roller som informasjonsformidlere. I analysen får han frem de komplekse og til dels usynliggjorte forholdene (strukturene) som styrer avisenes posisjoner og strategier for vekst i forhold til markeder og ulike markedslogikker. Han skiller mellom "omnibus-mediene" som skal nå alle, og som dermed først og fremst utformes med tanke på å ikke støte noen fra seg, og de avantgardistiske ukeavisene, som (i hvert fall i Paris) henvender seg til en snever krets av lesere og ofte baserer seg på idealistiske medarbeidere. Ved å sette disse to ytterpunkter opp mot hverandre, fremkaller Bourdieu oppmerksomhet mot to helt ulike logikker og posisjoner i det journalistiske feltet. Når posi-

sjonene i feltet er bestemt, kan det altså avledes hvordan en redaksjon "...and their backers" (s. 441) vil kunne velge å forholde seg til endringer i mediefeltet og hvordan leserne vil oppleve og forholde seg til endringer i medieproduktet som lesere. At feltene er strukturerte er det som muliggjør strategiene. Å forklare endringer i mediefeltet gjennom intensjonale forklaringer er i Bourdieus mening nettopp med på å gjøre denne sammenhengen usynlig.

Doxa og det historiske perspektiv

En kritikk som er blitt rettet mot Bourdieu går likevel på forholdet mellom historisk endring og stabilitet. Det er hevdet at hans forskning, på lik linje med strukturalisme og funksjonalisme, har en tendens til å overfokusere på det som reproduseres, altså det som forblir konstant, heller enn det som endres. Bourdieus perspektiv egner seg dermed dårlig til å vise hva som er historisk spesifikt for en periode eller en epoke og i overgangene mellom det før-moderne og det moderne.

Det er nok riktig at Bourdieus forskningspraksis kan gi et slikt inntrykk, både gjennom den teoretiske vektleggingen av det universelle habitusbegrepet og den empiriske vektleggingen av spesifikke institusjoner som familie- og utdanningsinstitusjonene i analysen av det franske samfunnet. Særlig i sine tidlige verk, hvor han er opptatt av å sammenligne et tradisjonelt samfunn (Kabylia) med et moderne (Frankrike), er det historisk spesifikke, det som kunne sies å produsere forskjellene mellom samfunnene, nedtonet. Men spørsmålet er om denne type kritikk rammer Bourdieus prosjekt på en fundamental måte, eller om det er mulig, f. eks ved enkelte omformuleringer og moderate omfortolkninger i teoretiske forutsetninger, å benytte Bourdieus begrepsapparat og vitenskapsteoretiske posisjon til å analysere historisk endring, for eksempel innenfor mediefeltet.

Dette argumenterer Craig Calhoun for i den sentrale antologien *Bourdieu: Critical Perspectives* (Calhoun et al.1993). Calhoun mener at Bourdieu i sine tidlige verk begrenser seg selv unødig til en utforskning av kapitalismen og det økonomiske systemet i samfunnet, og at en reformulering i retning av kritisk teori vil åpne opp for historisk-sosiologiske perspektiver av endring, universalitet og spesifisitet.

Calhoun peker på flere steder i Bourdieus forfatterskap hvor det implisitt og eksplisitt lanseres teorier om endring og epokal transformasjon. Det gjelder først og fremst i formuleringer om hvordan ulike felt oppstår og

differensieres gjennom økende arbeidsdeling og kompleksitet. Men siden Bourdieu ikke anvender feltbegrepet på førmoderne samfunn, forblir feltteorien først og fremst en teori om økende kompleksitet innenfor det moderne prosjektet. Calhoun finner imidlertid muligheter i det han ser som Bourdieus ansats til en teori omkring kodifisering av kultur og autoritativ informasjonsformidling (Calhoun 1993: 79-81). Han har i tankene Bourdieus beskrivelser og analyser av det transitoriske forholdet mellom *doxa*, *ortodoxa* og *heterodoxa*.

Begrepene om *doxa* utvikles i analysen av det kabylske samfunnet i boken *Esquisse d'une théorie de la pratique* (Bourdieu 1972, engelsk utgave *Outline of a Theory of Practice*, 1977) og til tross for at han under denne tiden arbeider med *Distinksjonen* er det bare én referanse til *doxa* her (s. 471). Her forbindes begrepet med den sosiale orden, som sies å være innskrevet i den enkeltes minne i form av

a 'sense of one's place', which leads one to exclude oneself from the goods, persons, places and so forth from which one is excluded. The *sense* of limits implies *forgetting* the limits. One of the most important effects of the correspondence between real divisions and practical principles of division, between social structures and mental structures, is undoubtedly the fact that primary experience of the social world is that of *doxa*, an adherence to relations of order which, because they structure inseparably both the real world and the thought world, far from being a simple mechanical reflection, is always an act of cognition. (Bourdieu 1984: 471)

Både her og i gjennomgangen av begrepene i *Outline* knyttes *doxa* til begrepene symbolsk makt, misoppfattelse (misrecognition) og symbolsk vold. *Doxa* representerer en form for kunnskap som er historisk situert og kodifisert i henhold til etablerte strukturer. Det viktigste kjennetegnet med *doxa* er imidlertid at den er usynliggjort, fordi den virkeligheten som konstitueres gjennom doksisk erfaring og kunnskap fremstår som selvsagt og naturlig. Det er den sosiale orden omgjort til en symbolsk orden i form av kategorier, språk, hverdagsliggjort kunnskap, dagligdage forventninger til fremtiden osv.

Doxa forholder seg til et felt av meninger og ytringer (discourse) ved å være det som ikke tematiseres, ikke diskuteres, det som faller utenom det som er verdt å diskutere (Bourdieu 1977: 159-197). Diskurser er strukturert som en konflikt mellom ortodoksi og heterodoksi, men når en krise inntrer er det mulig å trekke inn også det doksiske i form av en kritisk diskurs. Sett fra et medieforskningsspektiv har Bourdieus begreper om *doxa* et viss slektskap med ny marxistiske studier av i hvilken grad medi-

ene understøtter bestemte oppfatninger i samfunnet som tjener visse klas-sers eller gruppers interesser. Både den britiske Birminghamskolen og Bourdieu hadde til felles at deres forestillinger om mediernes makt og ideologiske funksjon var inspirert av Gramscis hegemoni-begrep.⁶ Men Bourdieu er mindre opptatt av staten og klassenes forhold til det politiske systemet, enn de Althusser-inspirerte studiene på 80-tallet var. Bourdieus senere bruk av doxa-begrepet i forbindelse med mediene er, slik jeg ser det, mer i slekt med Michael Schudsons tanker om fremveksten av objektivitetskriteriet i nyhetsdiskurser og et institusjonelt perspektiv på mediernes historie (Schudson 1978 og 1991).

Bourdieu bruker begrepet om doxa også om mediernes nasjonale orientering i et innledende avsnitt i *Om fjernsynet* (Bourdieu 1996) som kan minne om Gaye Tuchmans begrep om "rammer" (frames) eller Herbert Gans begrep om nasjonens symbolske "sett" (symbolic complexes) (Tuchman 1978, Gans 1979). Bourdieus bruk av doxa-begrepet er for øvrig tett forbundet med resonnementene omkring "usynliggjøring" og "symbolsk makt" som jeg kommer tilbake til senere. Den forbindelsen viser at det ikke helt er slik som Calhoun og f.eks. også Klaus Bruhn Jensen argumenterer, at Bourdieu ikke utvikler teorien omkring doxa og det diskursive (Calhoun 1993, Bruhn Jensen 1995: 198). Før jeg tar opp den tråden skal jeg se nærmere på Bourdieus tanker omkring medieteknologisk utvikling og diffusjon.

Fotografi og amatørfotografisk praksis

Et historisk sosiologisk perspektiv på medier fordrer at også teknologisk endring kan beskrives innenfor det teoretiske rammeverket. Det nærmeste Bourdieu kommer en teknologiorientert, mediehistorisk analyse er studien om fotografi og amatørfotografisk virksomhet. Så la oss se nærmere på hvordan Bourdieu tenker i forhold til hvordan medieteknologien forandrer samfunnet og hvordan medieteknologisk endring finner sted.

I boka *Un art moyen* (Bourdieu 1965, engelsk oversettelse *Photography*, 1990) er det spredning og bruk av fotografisk virksomhet som analyseres. Tidsmessig er denne analysen foretatt før det store arbeidet med *Distinksjonen* tok til, og man kan spore utviklingstrekk i resonnementene omkring klasse og kulturell praksis (se f. eks. Fowler 1997). Bourdieu synes ved første øyekast å ligge tett på et mediesosiologisk perspektiv i "uses- and gratifications"-tradisjonen med sin vektlegging av de sosiale funksjonene som fotografiet oppfyller i samfunnet. Men begreper som

”behov” og tilsvarende teorier som på noen måte påstår at det finnes universelle, psykologiske forklaringer på individers bruk av fotografi, blir raskt avvist innledningsvis.

Bourdieu hevder at den raske spredning av fotografisk utstyr (sort/hvitt kamera) og praksis (amatørfotografi, album, innramming osv.) skyldes fotografiets evne til å gå inn i allerede etablerte sosiale praksiser forbundet med slekt, familieritualer (ekteskap og fødsler) og opprettholdelser av forholdet mellom individ og gruppe. I Bourdieus analyse er fotografisk praksis dermed en grunnleggende *sosial* praksis. Fotografering er i dypeste forstand en måte å gjenskape og visualisere forbindelsen mellom individ og samfunn på. Å la seg fotografere er å fremstå overfor andre, å vise seg frem, og samtidig en måte å fortelle om sin egen historie, forankre en selv i familiens annaler og album. Bourdieu siterer Durkheim i analysen av familiens oppløsning i det moderne, urbane liv og spør retorisk om det ikke er naturlig at fotografiet kommer til å bli gitt oppgaven med å samle på familiens arv (Bourdieu 1990: 28). Som han etter hvert demonstrerer, er fotografisk praksis derfor betinget av strukturene i det sosiale feltet: Den enkeltes individuelle bruk av kamera og refleksjon over og holdning til fotografisk praksis, gjenspeiler den enkeltes posisjon i det sosiale felt. Og variasjonene i den fotografiske praksis følger de forventninger som kan avledes av den øvrige kulturelle praksisens samvariasjon med det sosiale feltet. For Bourdieu er det dermed åpenbart at fotografisk praksis er som andre kulturelle praksiser, som f. eks mediebruk, teaterbesøk og preferanser for film og musikk. Men fotografisk praksis er samtidig noe helt spesielt: Den utbres som – man skulle kunne si en ”opposisjonell praksis” – ved at den enkelte fotograf, i og med oppfinnelsen og utbredelsen av fotografiapparatet, vinner tilbake en makt over den visuelle reproduksjon av seg selv som tidligere var overlatt andre. Enten i form av ekskludering (det var for kostbart å la seg male av en portrettmaler), eller i form av at bildene tilhørte andre (bilder ble tatt av fotografer på oppdrag for andre) (s.95).

I analysen av den sosiale (på norsk blir dette ofte til ”den sosiologiske”, som viser den manglende muligheten til å uttrykke forskjellen mellom en objektiv, sosiologisk vitenskap om det sosiale og det sosiale feltet) definisjonen av fotografiet i bokens del 2, diskuterer Bourdieu hvordan forholdet mellom den objektive virkelighet og fotografiet forholder seg. Som enhver kulturell praksis, er det slik med fotografiet at

it remains the case that the social uses of photography, presented as a systematic selection from objectively possible uses, define the social meaning of photography at the same time as they are defined by it. (1990: 73)

Mer tydelig enn i *Distinksjonen* er det her Bourdieu plasserer sitt prosjekt i opposisjon til Kants estetikk. For Bourdieu er den fotografiske avbildningen en kunstform uten kunstner, en kulturell praksis som er alt for åpen og demokratisk tilgjengelig til å bli eksklusiv. Fotografiet viser seg som en lavere form for kunst, uten institusjonelle praksiser som foredler fotografen eller fotografiet som kunstner og kunst. Den folkelige eller populære estetikken som uløselig er knyttet til fotografiet, er i Bourdieus mening den negative motsetning til Kants estetikk og det realistiske fotografiets avbildning. Bourdieu hevder dermed at de sosiale definisjoner av fotografiet og den strukturerte forståelsen av kulturell praksis ikke kan omfattes av Kants begreper eller teorier om det skjønne.

Kretsløp, sfærer og legitimering

Det er også i forbindelse med diskusjonen av fotografiet at Bourdieu introduserer et skjema over ulike legitimitetsfærer for kulturelle praksisformer (1990: 96), et skjema som kan sies å foregripe det senere skillet mellom det lille og store kretsløp i det kulturelle feltet (Bourdieu 1993). I den legitimerede sfære finnes de etablerte kunstformer (musikk, billedkunst, litteratur og teater) som baserer seg på universelle krav til estetiske uttrykk og støtter seg på institusjonaliserte former for autoritet og formidling (utdanning og akademi). I motsetning til denne sfæren finnes det en sfære for det vilkårlige. Her inngår det mer tidspregete praksiser forbundet med estetiske dommer mht. moter, kosmetikk, grafisk design, interiørdesign, møbler, reklame o.l. I denne delen av det kulturelle feltet er institusjonsgraden lav og det er ingen forsøk på å gjøre universelle krav gjeldende. I mellom disse to ytterpunktene befinner seg sfæren over det som kan bli legitimert (sphere of the legitimizable). Det som kjennetegner de kunstformene som befinner seg her (film, fotografi, dans og jazz), er at de er gjenstand for konkurrerende former for autorisasjon og legitimering. I denne sfæren spiller, ifølge skjemaet, kritikker og klubber hvor utøvere og publikum møtes en mer sentral rolle.

Sett i lys av Bourdieus analyse av mediekritikker i *Distinksjonen* blir det tydeligere nå hvordan de ulike mediene spiller inn i kulturfeltet. Avisene viser seg som elitemedier i større grad enn fjernsynet, som er et mer allround medium. Som elitemedier er homologien tydeligst mellom elitene og avisenes innhold, og valget mht. å studere aviskritikkene innenfor de legitimerede kunstformene virker forsvarlig. Men det er et mer åpent spørsmål hvordan mediene virker inn på sfærene for de mer populære og vilkårlige eller ikke-legitimerede kulturpraksisene.

Denne tvetydigheten ble en rød klut for Nicholas Garnham, og foranlediget den spisst formulerte artikkelen "Bourdieu, the Cultural Arbitrary, and Television" (Garnham 1993). Garnham harselererte over Bourdieus tilsynelatende ignoranse overfor fjernsynet som kulturell praksis og fremholdt at boken om fotografiet burde vært om fjernsynet. Han påpekte samtidig at det bare var én index-referanse til ordet "fjernsyn" i *Distinksjonen* (1984: 33).

Garnham hadde på den ene siden lest og reagert fort og presist. Det var en åpenbar mangel i analysene mht. fjernsynsbruk og i det hele tatt forståelse for dette mediets potensialer. Bourdieu avslørte seg selv som en lite aktiv fjernsynsseer, og som for lite opptatt av ny medieteknologi. Men Garnham hadde på den annen side oversett at Bourdieu faktisk hadde inkludert spørsmål om fjernsynsbruk, og at Bourdieus poeng egentlig var det samme som hans: Fjernsynet var et omnibus-medium som ikke skapte variasjon. Garnhams tolkning av den manglende variasjon var dog adskil- lig mer optimistisk enn Bourdieus:

we have observed in relation to television a significant breaking down of the class-based distinctions among types of cultural consumption and their related hierarchy of social values. Indeed, there are signs that where such hierarchies survive, they have been turned on their head, so that museums, for instance, are increasingly adopting the values of popular television, and the life-styles and cultural markers of the traditional upper class have been repackaged as the heritage industry. (1993: 188)

Og han kom med et meget interessant tillegg: Eliten var for Garnham ikke først og fremst knyttet til mediene gjennom homologiske strategier, logikker og posisjoner. Viktigere var det at de hadde økonomiske interesser i den fremvoksende kulturindustrien. Elitene hadde en tilleggsinteresse i å se på fjernsynets kulturdekning: Mens vanlige folk så på fotballkamper som underholdning, var den økonomiske eliten involvert som investorer og aksjeeiere i kulturindustrielle foretak, f.eks. gjennom eierskap i fotballag og i mediebedrifter som levde av å formilde informasjon og pengespill. Bourdieu ville sannsynligvis svare at det ene ikke utelukket det andre, men at det i hans perspektiv ikke var intensjonene, men de sett av kulturelle praksiser som fjernsynsseing befant seg innenfor.⁷

Som en oppsummering her vil jeg hevde at Bourdieus analyse av fotografi og fotografisk praksis har fått ny aktualitet i forhold til å kunne være utgangspunkt for studier av nye medier som f.eks. mobiltelefoni og Internett. Også disse mediene legger seg tett på den sosiale praksis for øvrig, og kostnadene ved å bruke dem har falt betraktelig i og med massepro-

duksjon av datamaskiner og mobiltelefoner. De representerer en ny kulturell praksis og bruken av f.eks. SMS-meldinger på mobiltelefon har interessante utviklingstrekk, særlig blant ungdom.⁸ Mobiltelefonen representerer for dem, som fotografiet en gang gjorde overfor familien, en ny form for selvstendigjøring og kommunikativ uavhengighet som virker inn på kommunikativ interaksjon, språkutvikling, kultur- og kunnskapsformidling. Bourdieus tilnærming vil kunne vise hvordan det sosiale feltets strukturer reproduseres eller utfordres av nye medieteknologiske kompetanser og praksisformer.

Men med boken om fotografi, det teoretiske verket *Outline of a Theory of Practice*, og det empiriske konglomeratet *Distinksjonen*, kan vi si at den første perioden i Bourdieus forfatterskap avsluttes. I neste avsnitt vil jeg gå videre til studiene av feltene for kulturproduksjon, knyttet til analysene av det litterære feltet og feltet for billedkunst.

Medier og maktforståelsen i Bourdieus feltteori

Utgangspunktet for denne diskusjonen er de innledende artiklene i antologien *The Field of Cultural Production* (Bourdieu 1993).⁹ Boken starter med artikkelen "The Field of Cultural Production, or: The Economic World Reversed" som gir en av de mest konsentrerte fremstillingene av feltteoriene hos Bourdieu. Her røper han også mer av sine egne forskningsinteresser i feltene for litteratur og kunst, interesser som blir enda tydeligere i boken *Les règles de l'art* (Bourdieu 1992, svensk oversettelse *Konstens regler*, 2000).

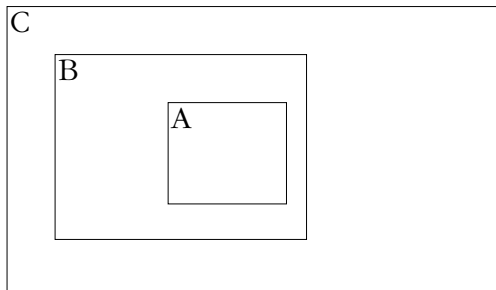
Bourdieus feltbegrep tar utgangspunkt i hans lesning av Webers religions sosiologi og utvikles til en generell teori om at samfunnet kan ses som en rekke differensierte og delvis autonome felt. De ulike feltene styres eller preges av feltspesifikke regler og logikker hva angår feltets verdier, dynamikker og strukturer mht inndeling i ulike posisjoner. Samtidig er feltenes strukturer og logikker parallelle, eller homologe, noe som viser til at feltene struktureres av underliggende strukturer og logikker for hierarkisering av samfunnet. De underliggende strukturer og logikker fremkommer i opposisjonen mellom økonomisk og kulturell kapital. Men i tillegg til å strukturere det generelle maktfeltet, fremstår hvert enkelt felt som strukturert internt omkring den samme opposisjonen mellom en kulturell og en økonomisk pol. Avhengig av feltets plassering i maktfeltet representerer den heteronyme og den autonome polen hver sin side av feltet. Ved den autonome polen vil den feltspesifikke kapitalen dominere, og dersom

dominansen av den kulturelle kapitalen er høy vil feltet kunne oppvise større grad av autonomi vs. den økonomiske polen. Feltenes autonomi er for Bourdieu uttrykk for en høyere grad av kreativitet i samfunnet, og viser til et større mulighetsrom for samfunnsutvikling, større diskursivt mangfold, og mindre dominans fra et felt over et annet.

Alle feltene er preget av kamp om posisjoner og agentenes behov for legitimering mht. å gjøre sin definisjon av feltets mål og mening gjeldende for de andre. Hva som utgjør et felt, hvor grensene for feltene går, og hvilke overordnede felt de inngår i, er imidlertid ikke definert på forhånd. I tråd med Durkheims tanker om økende arbeidsdeling og spesialisering er profesjonene grunnleggende uttrykk for autonome felt. Det journalistiske feltet befinner seg f.eks. innenfor feltet for kulturproduksjon, som er et utvidet felt for symbolproduksjon hvor også forfattere, kunstnere og intellektuelle befinner seg. Det at symbolproduksjon i økende grad blir profesjonalisert er historisk sett med på å tydeliggjøre feltet som helhet og å gjøre kampen om dominans innad, og autonomi utad mer fremtredende.

Posisjonene i feltene er grunnleggende strukturert som opposisjoner i 1) det spesifikke felt, og 2) de omliggende felt og 3) deres plassering i maktfeltet generelt. Den nedenstående figuren viser det journalistiske feltets plassering (A) innenfor feltet for kulturproduksjon (B), og det overgripende maktfeltet (C).

Figur

(Modifisert etter figur i Bourdieu 1993: 38)

Homologier tilsier at de relative posisjonene i de ulike feltene er preget av den samme sammensetning av de to grunnformene for kapital, kulturell kapital og økonomisk kapital. Det er denne grunnleggende strukturelle homologien som f.eks. muliggjør det tidligere nevnte sammenfallet

mellom feltet for medieproduksjon og mediekonsumpsjon og resepsjon. I tillegg vil posisjoner i de ulike feltene ha strukturelle likhetstrekk ved at de enten representerer den dominante eller den dominerte polen i feltet. Gjennom å sammenstille logikker og strategier i de ytterliggående posisjonene får Bourdieu dermed frem både de feltspesifikke og de kapitalspesifikke aspektene i analysene.

Skillet mellom det store og det lille kretsløpet i det kulturelle feltet er igjen knyttet til opposisjonen mellom polene. Det lille kretsløpet består av de produksjons- og konsumpsjonslogikker som ligger nærmest den feltspesifikke polen. I journalistfeltet vil f.eks. den enkeltes posisjon i det lille kretsløpet være knyttet til profesjonell status og prestisje. Her søkes og oppnås kollegial anerkjennelse ved f.eks. oppvisning av kompromissløs uavhengighet og profesjonell integritet. I det store kretsløpet derimot, preges status av den økonomiske polens dominans. Det handler om opplag, om inntekter og økonomisk kapital.

Når strukturene og posisjonene i feltene er beskrevet på ulike tidspunkter kan dynamikk og endringer studeres over tid. Bourdieu fremhever særlig hvordan kampen om herredømme og dominans kan forstås ved at nye generasjoner entrer feltene. De nye agentene i feltene kan representere andre sammensetninger av kapital og kan, dersom spesielle forutsetninger er tilstede, utfordre den dominante elitens posisjon. I tråd med Bourdieus målsetning om å studere forutsetninger for reproduksjon av makt, er feltanalyse spesielt opptatt av å gjøre rede for disse forutsettningene.

For øvrig er det forholdet til de andre feltene som blir gjort til gjenstand for studier av Bourdieu og hans kolleger med interesse for mediefeltet. Det journalistiske feltet representerer et helt spesielt felt, siden det har legitimitet til å intervensere i andre felt for å produsere nyheter og for å analysere og kritisere maktforhold i samfunnet. Dette offentlige mandatet gir makt til mediene, men skaper samtidig relasjoner og avhengigheter til de øvrige feltene som spiller inn på nyhetsproduksjonen. Mediene blir også del av makt- og legitimitetskampen i de øvrige feltene. Mediene produserer og formidler kontinuerlig diskurser som blir symbolske arenaer for de øvrige feltenes reproduksjon og transformasjon av symbolsk kapital. Feltanalyse ligger dermed godt til rette for analyser av samspill mellom mediefelt og andre elitefelt, det være seg det akademiske, det økonomiske, det politiske, det juridiske, det religiøse eller det medisinske. Av sentrale studier som på denne måten er foretatt av Bourdieus nærmeste kolleger kan nevnes Rémi Lenoirs analyse av dommere og det franske rettssystemet (Lenoir 1994), Louis Pintos analyse av det filosofiske feltet (Pinto

1994) og Patrick Champagne og Dominique Marchettis analyse av mediens innflytelser på det medisinske feltet (Champagne og Marchetti 1994).¹⁰

Makt, dominans og usynliggjøring

I artiklene om produksjon av tro (engelske versjoner: Bourdieu 1986a og 1993) sier Bourdieu at kunstfeltet er spesielt interessant fordi det er et marked uten å fremstå som det. Det skjer med andre ord noe i kunstfeltet som usynliggjør de økonomiske føringene. Kunst er et marked for varer som får eller har en økonomisk verdi som er løsrevet fra produksjonsprosessen. Etterspørselen er det eneste som styrer prisen, og i den dominerende kunstforståelsen skjer det ifølge Bourdieu en fortrenkning av det økonomiske aspektet ved det kunstneriske arbeidet. Av betydning for resonnementet er hvordan Bourdieu teoretiserer omkring hvordan arbeidet, (som er et vidt begrep hos Bourdieu) gjør noe usynlig. Flere muligheter kan tenkes å foreligge. For det første synes usynliggjøring å være tenkt som en effekt av underliggende logikker eller struktur i feltene som med nødvendighet usynliggjør seg selv. For det andre argumenterer Bourdieu for at usynliggjøring skjer gjennom "magiske" transformasjoner, hvor symbolsk makt tilføres aktører eller verk gjennom institusjonaliserende eller helliggjørende praksiser i de ulike delene av feltene. Til slutt kan usynliggjøring skje ved kommunikasjon og (re-)presentasjon av doxiske diskurser, som skjuler sine implisitte dannelseskrav ved å bli presentert som naturlige eller selvfølgelige.

Det er det observerbare fenomen, at kunstmarkedet ikke behandles som et vanlig marked, som er utgangspunktet for analysen. Kunstfeltet er preget av en type praksisformer som fungerer som praktiske negasjoner av hverandre i den forstand at de bare kan fungere ved å late som de gjør noe annet enn de egentlig gjør, sier Bourdieu. Som retorisk og metodisk grep, settes igjen to "rene" praksisformer opp mot hverandre; den rent økonomiske og den rent kunstneriske (l'art pour art). Det argumenteres for at disse logikkene er hverandres forutsetning: den ene kan ikke tenkes eller sies som sann uten at man samtidig avviser den andre. Kunstfeltet blir derfor preget av to, like misvisende og motsatte, fortolkninger av hva som har kunstnerisk verdi. Den ene må fortrenge den andre for å ha gyldighet, og omvendt. I det ene tilfellet forutsettes det at kunstmarkedet styres av en skjult form for egeninteresse (alt gjøres bare for penger). I den andre diskursen forutsettes en spesiell form for desinteresse og estetisk verdi (kunst

har verdi kun for kunstens skyld). I Bourdieus analyse er denne dobbelt-heten med på å produsere den ideologiske effekten av at smak og estetiske dommer ikke er sosialt betinget. Konflikten som utspiller seg i motsetningen, produserer en usynliggjøring av doxa. Det som foregår fremtrer som magi fordi aktørene i begge ytterkanter av feltet har en felles interesse, ut ifra kunstfeltets posisjon for øvrig, i å opprettholde en feilaktig tro på at kunstmarkedet ikke er et vilkårlig marked. Kunstfeltets autonomi og posisjon ivaretas best når det fremstilles som styrt av universelle kriterier for den gode smak.¹¹

Sentralt i resonnetet om usynliggjøring er fornektelsesbegrepet, *denegation*, som assosierer til Freuds behandling av det underbevisste jeg. Hos Bourdieu klinger dette begrepet sammen med termen *vond tro* (*mauvais fait*) som knytter an til Sartre og hans reformulering av ideologibegrepet. Den vonde troen oppstår som et resultat av at alle aktørene for all del vil avvise det økonomiske motivet for å opprettholde feltets autonomi. Konflikten mellom logikkene er "objektiv" og usynliggjort, men Bourdieu viser til at det er i de *operative konfliktene*, i krisene, at de objektive motsetningene (*collusions*) blir aller mest effektivt usynliggjort.

Her er en klar forbindelse til diskusjonene av doxa som jeg har diskutert tidligere. Krisen innebærer diskursenes mulige sammenbrudd, og er for Bourdieu det øyeblikk hvor den dualistiske motsetningen i det kulturelle feltet best kan avsløres (*unveiled*). Avdekkingen av makten gjennom å studere den objektive konflikten betyr at analysen fokuserer nettopp på det som blir usynliggjort. Krisebegrepet blir likevel ikke definert direkte eller positivt men sidestilles med et begrep om konstant konflikt. Producentene er "adversaries in collusion" (1986a: 136), og underlagt den samme lovmessighet som gjør at direkte og synlige manifestasjoner av de grunnleggende motsetninger undertrykkes og unngås. De diskursene som til vanlig preger feltene, er dermed et ideologisk slør når de dekker den underliggende konflikten. I den grad det ideologiske sløret fører til at den dominante smak anerkjennes som naturlig og legitimt (og altså samtidig miskjennes) av konsumentene i det kulturelle feltet, blir den symbolske makten samtidig til en form for symbolsk vold. Men dette er et empirisk spørsmål.

Eksklusjon og inklusjon: helliggjøring

Den grunnleggende tro (i kunstfeltet er det troen om at det finnes god og dårlig kunst) er en forutsetning for at det kan foregå eksklusjon, inklusjon

og kontinuerlig produksjon av symbolsk kapital innenfor og mellom feltene. Dette kan studeres i måter det skjer institusjonalisering og "helliggjøring" i feltene. Bourdieu hevder at kritikerne er med på å helliggjøre kunstverket og opphøye kunstverkets verdi ut ifra det at noe blir omtalt. Kritikerne er en del av kunstfeltet, men kritikerens makt er institusjonalisert gjennom mediefeltet. Selv dårlig kritikk er god kritikk heter det i PR-litteraturens håndbøker: I tillegg til å kaste glans over kunstverk ved å utse dem som objekter for kritikk, har imidlertid anmeldere makt til å dømme.

Her foregår imidlertid samtidig en annen form for usynliggjøring: Anmelderens kritiske makt er bestrålet av troen på journalistens og mediers objektivitet. Til tross for at anmeldere vedstår seg de mest subjektive kriterier for sin praksis, oppfattes de i markedet som autoriserte kjennere, som veiledere og smaksdommere. De besitter dermed en makt som til dels baserer seg på en misforstått tro både på mediene og kritikkenes funksjon. Også i galleristens og forleggerens praksis, og i deres forhold til kunstneren kommer tilsvarende motsetninger og maktrelasjoner frem. Det vil si, de kommer altså ikke frem, fordi de usynliggjøres, og det er nettopp dette som er utgangspunktet for deres makt.

Viktig for Bourdieu er avvísningen av den naive tro på at det er en enkelt person eller et bestemt miljø eller en institusjon som besitter makten i det kulturelle feltet. Det som skaper berømmelse sier Bourdieu i tilfellet med kunstneren i kunstfeltet,

... is the field of production, understood as the system of objective relations between these agents or institutions, and as the site of the struggles for the monopoly of the power to consecrate, in which the value of works of art and belief in that value are continuously generated. (1986a: 135)

Betyr dette at Bourdieu mener at det økonomiske er basis, i en tradisjonell marxistisk forstand? Ikke så enkelt. Snarere argumenterer Bourdieu for at fortrengningen av det økonomiske blir en form for symbolsk makt, fordi det blir usynliggjort. Hadde det vært mer synlig, ville grunnlaget for denne form for makt falt bort. Det er således en sterkere tro på rasjonalitet og opplysning hos Bourdieu enn hos Marx: Til tross for at habitus og livsverden er strukturert på måter som styrer tanker og forventninger hos den enkelte, er ikke det sosiale rommet determinert som økonomisk baserte klasser. Klassebegrepet hos Bourdieu er et analytisk begrep, som følger feltene og de posisjoner som påvises gjennom objektiverende analyser av kapitalformenes distribusjoner.

Symbolsk kapital

I den samme artikkelen jeg har diskutert ovenfor går Bourdieu lengre enn i *Distinksjonen* mht. å tydeliggjøre hvordan han tenker seg den symbolske kapitalen som en form for transformert og usynliggjort makt.

'Symbolic capital' is to be understood as economic or political capital that is disavowed, mis-recognized and thereby recognized, hence legitimate, a 'credit' which, under certain conditions, and always in the long run, guarantees 'economic' profits. (1986a: 132)

Den symbolske kapitalen fremstår her i et økonomisk språk, som en kreditt, noe man kan trekke vekslers på, som noe som har den egenskap at det kan konverteres til penger og lønnsomhet, enten som et resultat av at den symbolske kapitalen blir lønnsom i seg selv (over lang tid), eller også ved at den kan trekkes vekslers på, i eksemplet under kriser eller konflikter. Som kjent er kapitalbegrepene og skillet mellom kulturell, økonomisk og sosial kapital helt grunnleggende for Bourdieu. Men i deler av forfatterskapet hvor han bl.a. kommer inn på medier og kommunikative situasjoner blir begrepet symbolsk kapital mer sentralt.

Et kjent eksempel er analysen av ordføreren i Pau i artikkelen "Price Formation and the Anticipation of Profits", hvor Bourdieu viser at betydninger og forskjeller i bruk av språket kan skapes og gjenskapes som symbolsk makt i mediene (Bourdieu 1991: 68). Det har en spesiell betydning og symbolsk verdi for ordføreren å tiltale en forsamling på det lokale språket i Béarn, og gjennom at det blir omtalt i den franskspråklige avisen som en "taktfull gest" blir verdien av denne gest anerkjent som legitim. Men denne handlingen kan bare ses som taktfull dersom både avisen og publikum anerkjenner at det franske skriftspråket er det egentlig korrekte for situasjoner av denne typen. Verdien av den symbolske handlingen som ordføreren benytter seg av, avhenger derfor av markedets struktur, sier Bourdieu, hvor altså det franske språk er akseptert som dominerende. Uten en motsetning mellom det lokale, marginaliserte og dominerte språket i Béarn og det sentrale, franske skriftspråket, kan det ikke utformes en strategi for "nedstigning" (strategy of condescension). Mediet representerer derfor det offisielle syn, den dominante holdning, som opprettholdes og legitimeres selv når det motsies, fordi det allerede er anerkjent som naturlig. Mediets makt i denne sammenheng er knyttet til den diskursive, ideologiske effekt som forsterker og bekrefter status quo og til den tilslørende effekt som presentasjonen av

denne ”nyheten” har i form av å være en ”naturlig” oppstått nyhet.

Graden av institusjonalisering i feltet spiller også inn på de logikker som bestemmer tilgjengelighet og markedsverdi for symbolske goder, sier Bourdieu i den samme analysen av lingvistisk kompetanse og symbolske goders økonomi. Med institusjoner følger en forsterkende ”formalisme” som igjen betyr at det som allerede er legitimt, får enda mer selvfølgelig forrang, fremfor alternative diskurser og stemmer. Retten til å utsi noe innebærer det Bourdieu kaller for en ”statutory capacity” (Bourdieu 1991, s. 69). Når noen med rett (statutory = lovfestet) kan fremstå som den som kan utsi noe, besitter man en spesiell verdi eller kapital, en symbolsk kapital som er med på å bekrefte personens eller talsmannens legitime posisjon.

the statutorily recognized capacity of an authorized person – an ‘authority’ – to use, on formal occasions, the legitimate (i.e. formal) language, the authorized, authoritative language, speech that is accredited, worthy of being believed, or in a word, *performative*, claiming (with the greatest chances of success) to be effective. (1991: 69)

Denne måten å studere symbolske kapital på er en nyttig påminnelse om mediens kapital, nær sagt ”*qua* medier”. For mediene er kontinuerlig ute etter å opprettholde en forbindelse mellom seg selv og sitt marked som bekrefter deres autoritet i samfunnet. Og hvordan den har endret seg historisk, fra i hovedsak å være knyttet til økonomisk frigjøring for borgerskap og marked, til å bli medier for almen opplysning og dannelse (partipressens) kan dermed studeres gjennom mediefeltets forflytninger i maktfeltet. Hva som i dag er kommet i partipressens sted er også mulig å studere på denne måten. Bourdieus analyse viser at hvordan mediene gestalter og fortolker sin egen makt er direkte forbundet med posisjoner mediefeltet opprettholder til andre felt.

Bourdieus teoretiske betraktninger omkring begrepet ”symbolsk kapital” er stringente forsøk på å avdekke symbolsk makt i sammenheng med studier av logikker og relasjoner i feltene for produksjon av symbolsk og økonomisk kapital. Disse logikkene og relasjonene sier Bourdieu, må forstås som ”objektive”, noe som impliserer at den riktige metodologien igjen blir den systematiske feltanalyse for avdekking av posisjoner og relasjoner i feltene. I kommentarer og fotnoter kan man lese kritikk av andre metodologiske tilnærminger og sterke utfall mot både ”teoretisk formalisme” og ”ideografisk empirisme” (Bourdieu 1986a: 137).

Oppsummering: Forskningsstrategier i Bourdieus kjølvann

Da Bourdieu publiserte *Sur la Television*, tok han samtidig i bruk fjernsynet for å lage programmer om journalister og nyhetsmedienes rolle i samfunnet. Både fjernsynsprogrammene og boken var lite preget av forskningsresultater og bar mest preg av Bourdieus polemiske stil. Som nevnt innledningsvis ble bøkene møtt med kritikk fra flere hold, og både medieforskere og journalister følte seg støtt. Annet kunne man vel ikke vente, gitt Bourdieus kompromissløse stil. Men i forhold til det meste av medieforskning som bedrives rundt omkring vil jeg hevde at Bourdieu likevel nådde dypt i sine analyser, selv om de til dels var lite dokumentert.

Jeg har i denne artikkelen forsøkt å vise hvordan medier og symbolsk kommunikasjon er en viktig del av Bourdieus tenkning, og forsøkt å bringe frem i lyset hvilke muligheter som gis i Bourdieus øvrige verk til å gå videre innenfor medieforskning. Som Calhoun påpekte var analyser av medier og kommunikasjon nok et underutviklet tema i Bourdieus tidlige arbeider. Men i det senere forfatterskapet fremstår teorien om forholdet mellom feltene og dynamikken innad i feltene som et godt utgangspunkt for en analyse av mediernes makt i et historisk sosiologisk perspektiv. Her blir det mulig å studere både mediernes makt og posisjon i forhold til andre felt i samfunnet, og til å studere dynamikker og endringer innenfor mediefeltet selv.

Den empiriske ambisjonen hos Bourdieu er tydeligere i hans øvrige forfatterskap. Til tider oppstår derfor også det motsatte problem i lesningen av hans tekster: Det er enormt med data, men forholdet mellom det som blir forutsatt i teorien og det som blir empirisk belagt er likevel ikke alltid er avklart. Som Calhoun formulerer det, er problemet

... insofar as he *assumes*, rather than empirically demonstrates, a high level of homology among fields, an absence of systemic contradictions, and therefore a tendency towards social integration and stable reproduction of the encompassing field of power. (Calhoun 1993: 33)

Men Bourdieu har mesteparten av sitt på det tørre, fordi han i mine øyne lykkes med å vise teoretisk og empirisk at stabiliserende elementer i samfunnsformasjonen er til stede og at det finnes strukturerende strukturer som reproducerer posisjoner og strukturer over tid. Hvordan det historiske forholdet er mellom stabilitet og endring er et empirisk spørsmål, og en innvending mot at Bourdieus arbeider knytter seg ofte til spørsmålet om

hvor "fransk" hans metoder og teorier er. Det kan selvsagt ikke slutes fra Bourdieus franske empiri til generaliserte argumenter om mediernes makt i Norge. Det som er sant i Frankrike *kan* være riktig også i Norge, men det vil en empirisk analyse måtte bekrefte eller avkrefte (Rosenlund 1998). Et komparativt forskningsdesign ligger, som bl.a. Michèle Lamont har vist (Lamont 1992), godt til rette for Bourdieus begreper og teorier. Men i mine øyne er det særlig med utgangspunkt i feltanalysens historiske perspektiver at vi bør studere endringer i mediernes makt i Norge. Slike studier vil med stor sannsynlighet gi mange tilsvarende funn som dem Bourdieu beskriver i Frankrike. Samtidig er det kulturelle feltet utpreget nasjonalt strukturert. Og innenfor det kulturelle feltet er mediernes stilling i Norge dermed annerledes enn i Frankrike. Generelt har det vært hevdet at sosial kapital spiller en større rolle enn kulturell kapital (Danielsen 1998), og at moralske distinksjoner kan spille en større rolle i samfunn hvor kulturfeltet ikke på samme har dominert utdanningsfeltets strukturering og posisjon (Lamont 1992). For mediefeltet blir det viktig at Norges marginalitet som språk- og kulturnasjon gjør at de norske mediernes stilling i det internasjonale mediefeltet er annerledes enn de franske.

Hovedgrepet i en Bourdieu-inspirert analyse må ligge i å se utviklings- trekk i mediefeltets posisjon i maktfeltet over tid. Med utgangspunkt i tilgjengelige analyser og data kan feltenes posisjoner og relasjoner rekonstrueres. I tråd med Bourdieus egen praksis kan korrespondanseanalysenes kart rekonstrueres på bakgrunn av eksisterende analyser og data, og understøttes med små og store empiriske tester og analyser av kvantitativ og kvalitativ art. Det er mulig å bearbeide data fra de nylig avsluttede surveyundersøkelsene i Makt- og demokratiutredningen slik at de kan inngå i en Bourdieu-inspirert tilnærming. Av eksisterende Bourdieu-inspirert medieforskning foreligger det også en del allerede, f.eks. en nylig avsluttet studie av journaliststudenters habitus og praksis i det journalistiske utdanningsfeltet (Hovden 2001). Også andre studier innenfor norsk medie- og kultursosiologisk forskning kan knyttes til en bredt anlagt analyse av mediefeltets strukturering og endringer.¹²

Begrepene om usynliggjøring, doxa, helliggjøring og symbolsk kapital er også viktige begreper i en meso-orientert analyse av endringer i feltenes indre dynamikker og mediernes makt. Bourdieus metode vektlegger de underliggende korrespondansene i kapitalsammensetninger som et premiss for å forstå mediernes rolle som formidler og opprettholder av sosio-kulturelle homologier. Men homologier vises også på andre måter, gjennom skiftende posisjoner, transaksjoner og intervensjoner mellom feltene. Et metodologisk mangfold kombinert med en kreativ bruk av eksisterende opplysninger og data vil dermed kunne styrke og tydeliggjøre det

overordnede perspektivet på mediernes makt.

I forlengelsen av dette vil jeg avslutningsvis gjøre en distinksjon gjeldende. I mine øyne er ikke forholdet mellom det nasjonale og det transnasjonale tilfredsstillende utviklet fra Bourdieus side med tanke på å forstå kulturfeltenes dynamikker i et transnasjonalt, globalt perspektiv. Nødvendigheten av et slikt perspektiv blir mer og mer påtrengende innenfor studier av mediers makt, fordi mediene på sett og vis er globaliseringsprosessenes primære infrastruktur. Slik jeg ser det, er Bourdieus begrep omkring det nasjonale doxa ikke tilstrekkelig for å forstå de komplekse relasjoner som mediefeltet står i, mellom det nasjonale og det internasjonale. Mediene og det kulturelle produksjonsfeltet står i en dynamisk posisjon mellom på den ene siden, det nasjonale og det trans- eller overnasjonale, og på den annen side, det nasjonale og det flerkulturelle.

Den første posisjonen tematiserer mediernes rolle i å etablere skillet mellom samfunnets inn- og utside overfor det internasjonale samfunnet. Den andre posisjonen viser mediernes rolle i å opprettholde skillet overfor "de andre" innenfor det nasjonalkulturelle feltet. Det flerkulturelle og transnasjonale blir imidlertid lett borte i Bourdieus analyser, og for å ivareta disse distinksjonene bedre foreslår jeg å benytte et begrep om en nasjonal medieorden heller enn et generelt begrep om "mediefeltet". Medieorden er også et felt, slik Bourdieu definerer det, men vektlegger det nasjonale og de institusjonelle koblingene mellom mediene og samfunnet. Det kulturelle feltet er i større grad enn Bourdieus analyser impliserer, et flerkulturelt og flerdimensjonalt felt som overskrider det nasjonale prosjektet. Den nasjonale orientering, som hos Bourdieu fremstår som en spesiell form for doxa, må beskrives gjennom dets koblinger til feltets grunnstruktur. Det er snakk om en historisk kobling av institusjonell art, som først blir synlig når vi studerer medieteknologiens grunnleggende, globale potensialer.

I en annen forbindelse har jeg foreslått at Bourdieus feltbegrep innenfor medieanalyser bør forstås som et transnasjonalt felt (Slaatta 1999). Utspent mellom en kulturell og en økonomisk pol i det overordnede, transnasjonale maktfelt befinner i så fall den nasjonale medieordenen seg, strukturert gjennom sett av relasjoner og homologier til andre felt, f. eks det politiske, det økonomiske, det akademiske og det kulturelle. Den posisjon den nasjonale medieorden inntar overfor andre felt, er som Bourdieu viser, avhengig av hvor autonomt eller heteronymt medieordenen er i forhold til andre felt, og hvor i maktfeltet det befinner seg. Men i tillegg påvirkes den nasjonale medieordenens posisjon av hvor transnasjonalt de øvrige feltene er strukturert.

Som feltbegrepet hos Bourdieu har begrepet om en medieorden, til

forskjell fra tradisjonelle mediesosiologiske begreper som "medie-institusjon" og "medie-system", det fortrinn at det fremhever sammenhengen mellom på den ene side, interne maktspill mellom mediene i medieordenen, og på den annen side, eksterne relasjoner mellom medieordenen og andre felt. En analyse av "den norske medieorden" på ulike tidspunkter vil gi en dynamisk og relasjonspreget beskrivelse av endringene i mediernes makt enn de tradisjonelle forståelser av mediene som system eller institusjon kan gi. Systembegrepet bør først og fremst avvises på grunn av de funksjonalistiske overtoner som det drar med seg. Men også fordi det usynliggjør at mediene ikke naturlig finnes som et system av kommunikasjonskanaler, hverken for et samfunn eller for enkeltaktører. Det finnes et mangfold av medier, og det å være et medium i den nasjonale medieorden er på forhånd strukturert på måter som kontinuerlig reproduseres i den journalistiske praksis og arbeidsdelingen i medieordenen. Det som fremtrer som tydeligere i en analyse av den nasjonale medieordenen i et transnasjonalt felt, er den historiske forbindelsen mellom samfunnet, staten og mediene, som reproduseres i det doksiske hegemoniet til det nasjonale i mediernes diskurser om økonomi, kultur og politikk. I tråd med Bourdieu bør vi søke å studere mediene gjennom å utvikle forskningsstrategier som kombinerer objektivisering med radikal kontekstualisering (Randall 1993).

To kritikker retter seg gjerne mot Bourdieu: På den ene siden anklages han for i alt for stor grad å nedtone den kulturelle kommunikasjonens polysemiske og prosessuelle karakter og å redusere de estetiske former og utsagn til intensjonal eller strategisk kommunikasjon. I kritikker av denne typen fremstilles Bourdieus teori ofte som rasjonalistisk, hvor mennesker ses som strategiske maskiner som bare har som mål å forsøke å optimalisere sine posisjoner i ulike felt. Bourdieu ser imidlertid strategier og interesser som avledet av "objektive posisjoner" som han finner med utgangspunkt i kvantitative analyser av strukturene i ulike "felt". I stedet for å diskutere forholdet mellom intensjonalitet og meningsmangfold i kommunikasjonsprosesser, er Bourdieu opptatt av å gjenfinne strukturer over tid. Poenget for Bourdieu er at det i en studie av reproduksjon og makt blir tilslørende om man snakker om aktører eller interesser ut ifra en rasjonell aktørmodell. Interesser er derfor riktigere fremstilt når de er knyttet til posisjonene, ikke til aktørene som intensjonelle, rasjonelle subjekter. Det er et strukturert interessebegrep han viser til, og det er strukturlikhetene som avdekkes i og mellom feltene. Det gjør det imidlertid ofte vanskelig å se tilknytningspunkter mellom Bourdieu og mer klassiske nyhets sosiologiske studier av medieorganisasjoner, institusjoner, og samspill mellom kilder og journalister (f.eks. i sammenheng med begreper om "nyhetspro-

duksjon”). Imidlertid vil jeg påstå at slike analyser utvider Bourdieus eget fokus, og teoretiske motsetninger oppheves dersom kravet om radikal kontekstualisering opprettholdes også i mikro-orienterte, empiriske analyser. Den andre typen kritikk fremhever det motsatte, nemlig at det strukturalistiske perspektivet synes å dominere hos Bourdieu. Her argumenteres det gjerne for at Bourdieu overser subjektets egenart og handlefrihet og overdriver reproduksjon og stabilitet på bekostning av en forståelse av endring. Men som nevnt er dette med endring absolutt mulig å inkorporere. Bourdieus forskningsinteresse vil likevel alltid være rettet mot det som forblir stabilt, gjerne som usynliggjorte strukturer og doksiske diskurser. I mine øyne er det god grunn til å anta at både medier og medieforskning har en tendens til å overdrive endring og medienes endringsmakt. Å fremheve kontinuitet betyr samtidig ikke å se bort i fra endring. Og fra Bourdieus side er det ment at kunnskapen som hans egen forskning fremskaffer skal være kritisk og frigjørende. Den skal muliggjøre et større mangfold, ikke reprodusere eksisterende rammer og begrensninger. Som debatten rundt *Om fjernsynet* viste, ble det kritiske aspektet ved Bourdieus forskningspraksis ofte sett som en provokasjon. Det er mulig å se dette som et tegn på at kritikken rørte ved sentrale ting heller enn det motsatte. Og selv om Bourdieu har lagt pennen ned, er det kritiske prosjektet han la forutsetningene for, fortsatt uavsluttet.

Noter

1. Ved Bourdieus bortgang har franske aviser vært opptatt av å belyse vendingen i Bourdieus praksis, fra den akademiske til den politisk aktive og retoriske. I den forbindelse fremhever mange Bourdieus uheldige erfaring med å være deltaker i et fjernsynsprogram i forbindelse med generalstreiken i 1995. Iscenesettelsen av programmet og journalistens suverene oppførsel opprørte Bourdieu både under og etter programmet. Debatten som fulgte var uforsonlig og fikk preg av personlige angrep, noe Bourdieu fikk mye av skylden for i mediene. Han på sin side mente seg misbrukt og misforstått. En dokumentarfilm er laget rundt Bourdieus intervensjoner i mediene.
2. Selv om Bourdieu i mange sammenhenger har arbeidet tett i et stort forskermiljø hvor mange andre også har profilerte forfatterskap, er artikler eller bøker om medier, skrevet av Bourdieus franske kolleger ikke tatt med i diskusjonen her. For en oversikt over de viktigste bidragene, se Benson (1998).
3. *Distinksjonen* ble oversatt i 1984 (Bourdieu 1979), og oversettelser av Bourdieus essay om kunstheltet (Bourdieu 1986a) og et utdrag fra *Distinksjonen* (Bourdieu 1986b) ble utgitt på midten av 80-tallet i tidsskriftet *Media, Culture & Society*. Senere ble artiklene samlet i en antologi (Collins et al. 1986) med en rekke kommentarer og artikler fra fremstående britiske forskere. Det viste lin-

jene mellom Bourdieus prosjekt og to hovedstrømninger i cultural studies-tradisjonen: En orientering mot populærkulturelle emner og vektleggingen av kulturindustriens politiske økonomi.

4. Nærmere bestemt er undersøkelsene som følger:

1) En survey-undersøkelse av "fritidsaktiviteter" med et tilfeldig utvalg av 6.637 som representerte hele den franske populasjon. Bourdieu presenterer data som gjelder den mannlige populasjon, basert på spesialbestilte kjøringer på de innsamlede dataene. (INSEE 1967)

2) En survey-undersøkelse rettet mot medlemmer av familier (over 15 år) hvor forretningsmenn og ledere inngikk i husholdningen, med et utvalg på 2.257. Spørsmål angikk bl.a. daglige, ukentlige og månedlige leservaner for dagsaviser, ukeblader og magasiner, bruk av radio og tv, og en rekke andre spørsmål om kulturelle aktiviteter, fritidssysler og sosiodemografiske data. Dataene for familienes overhode var tilgjengelig for Bourdieus forsker-team. (SOFRES 1966)

3) En survey-undersøkelse om avislesning med 2.682 personer i utvalget. Spørsmål angikk interessefelt, husholdningstemaer, fritidssysler, kulturell praksis osv.. Bourdieu hadde imidlertid kun adgang til dataene for lesning av ukentlige og daglige aviser, uten kobling til sosioøkonomiske variabler. (SOFRES 1970)

4) En survey om kulturelle praksiser basert på et utvalg på 1.987 personer over 15 år med mer detaljerte spørsmål særlig om bruk av ulike programmer på fjernsyn, ulike typer musikkpreferanser ved platekjøp osv. (*Pratiques culturelles des Français*, Paris 1974: Secretariat d'etat à la culture)

5. Som i andre sammenhenger bryter Bourdieu her den lineære fremstillingen, noe han samtidig gjerne gjør et vitenskapsteoretisk poeng av. *Distinksjonen* er, sammenlignet med andre vitenskapelige studier, en collage av tekster på flere nivåer og varierende i stil.

6. Dette var for eksempel tilfelle i Birmingham-skolens klassiske analyser av den britiske nyhetsdekningen av sosiale uro og opptøyer i Thatcher-regimets regjeringstid (Hall et al. 1981), og gjenkjennes også i det teoretiske grunnlaget i den kjente boka *Manufacturing Consent* av Chomsky og Herman (1988). Daniel Hallin (1995) har senere lansert en teori som i stor grad samsvarer med Bourdieus tredelte doxa-begrep i en analyse av nyhetsmediers mulighet for opposisjon og kritikk. Med utgangspunkt i nyhetsdebattene omkring USAs krigføring i Vietnam på 60-tallet argumenterer han for at mediene ikke har påviselig makt før det finnes en opposisjonell politisk elite innenfor statsadministrasjonen.

7. Garnhams kritikk mot Bourdieu var også rettet mot det epistemologiske utgangspunktet og det han så som et manglende kritisk perspektiv hos Bourdieu. For Garnham var Bourdieu en postmodernist, eller i hvert fall en som arbeidet på deres side: Som dem undergravet han i Garnhams øyne det konstruktive forsøket på å utvikle fjernsynet i en mer demokratisk og positiv retning. Garnham er hverken den første eller den siste som har ønsket å dra Bourdieu mer i retning av kritisk teori. Men heller enn å plassere ham blant postmodernister er det naturlig å se Bourdieus bidrag som et forsøk på "en tredje vei", og kanskje aller mest som en helt egen vei (se f. eks Fowler 1997: 69, Lash 1993)

8. Se oppslag i Aftenposten 25.02.2002

9. De fleste av Bourdieus arbeider om feltet for kulturproduksjon er først publisert i tidsskriftet *Actes de la recherche en sciences sociales* eller et annet internasjonalt tidsskrift og deretter bearbeidet og ofte kombinert i bøker eller artikkelsamlinger. Dette gjør forfatterskapet sammensatt og uoversiktlig, og vanskelig å kommentere. Det blir ikke enklere når de engelske, svenske og (etter hvert også) norske oversettelsene gjerne gjør spesielle utvalg eller utdrag. Bourdieu ga i 1992 ut boken *Les règles de l'art* som bl.a. inneholdt en analyse av det litterære feltet i Frankrike med et særlig fokus på Gustave Flauberts forfatterskap (Bourdieu 1992). Som så ofte før inkluderte og kombinerte han tidligere artikler, og deler av boken kan gjenkjennes som kapitler fra den engelske antologien *The Field of Cultural Production* (Bourdieu 1993). Jeg skal i hovedsak her ta for meg de innledende artiklene i denne engelske boken. Andre versjoner av (mer eller mindre de samme artiklene finnes både i den norske antologien *Symbolsk makt* (Bourdieu 1996), i den svenske antologien til Donald Broady og Mikael Palme (Bourdieu 1986c) og i antologien *Media, Culture & Society* (Collins 1986)
10. I denne type studier nærmer den felt-analytiske tilnærmingen seg nyhetssosiologiske studier i den kulturalistiske tradisjon (Schlesinger 1990, McNair 1994). Her vektlegges også et empirisk imperativ og en kombinasjon av metoder for å studere både mediefeltets aktører og medie-eksterne aktører (kilder). Men utover å studere eksterne aktører som kilder, ser en felt-analytisk tilnærming på hvordan mediene får innflytelse på logikker og posisjoner i de øvrige feltene. En klassiker her er Todd Gitlins analyse av den amerikanske venstrebevegelsen og mediens innvirkning på det politiske lederskap, organisasjonsstrategier og rekruttering (Gitlin 1980). For en mer detaljert fremstilling av en felt-analytisk tilnærming til medier og kommunikasjon, se Benson (1998).
11. Et problem i disse analysene er slik jeg ser det at Bourdieu ikke er villig til å si også, men bare sier *bare*. De som befinner seg i feltene kjenner seg ikke igjen i den objektiverte analysen, fordi de ser sine egne tanker som blandingsformer og føler et visst ubehag over å bli beskrevet og objektivert. Men for Bourdieu er nettopp ikke subjektet det egentlige objektet, men posisjonene i det symbolske feltet. Det er relasjonen mellom posisjoner og strategier for distinksjoner som observeres.
12. Analysene til Hovden, Rosenlund og Danielsen er allerede nevnt. I tillegg er sentrale arbeider på mediefeltet med utgangspunkt i Bourdieus teorier og metoder utført av Jostein Gripsrud (se f.eks. Gripsrud 1999a og 1999b) og Svein Østerud (1995) og flere andre. Også forskere med utgangspunkt i andre fag har med inspirasjon fra Bourdieu gitt interessante bidrag til forståelsen av kulturfeltet og mediefeltet, og fenomener som mediekultur, populærkultur, estetikk, osv. Denne artikkelen kan ikke annet enn å vise til noen få studier, og utsette til en annen artikkel oppgaven med å gå nærmere inn på anvendelser og fortolkninger av Bourdieus teorier og forskningsstrategier innenfor de norske og nordiske felter for kultur- og medieforskning.

Litteratur

- Benson, Rodney (1998) "Field Theory in Comparative Context: A New Paradigm for Media Studies", *Theory and Society* 28: 463-498
- Bourdieu, Pierre (1965) *Un Art Moyen*, Paris: Les Éditions de Minuit, engelsk oversettelse (1990) *Photography. A Middle-brow Art*, Cambridge: Polity Press
- Bourdieu, Pierre (1979) *La Distinction. Critique Social du Jugement*, Paris: Les Éditions de Minuit, engelsk versjon (1984) *Distinction. A Social Critique of the judgement of Taste*, London: Routledge, norsk versjon i utdrag (1995) *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax
- Bourdieu, Pierre (1991) *Language and Symbolic Power*, Cambridge: Polity Press
- Bourdieu, Pierre (1993) *The Field of Cultural Production*, Cambridge: Polity Press
- Bourdieu, Pierre (1996) *Sur la Television*, Paris: Liber-Raison d'Agir, norsk versjon (1998) *Om fjernsynet*
- Bourdieu, Pierre (1980) *Le sens pratique*, Paris: Les Éditions de Minuit, engelsk versjon (1990) *The Logic of Practice*, Stanford: Stanford University Press
- Bourdieu, Pierre (1996) *Symbolisk makt*, Oslo: Pax
- Bourdieu, Pierre og Wacquant, Luis (1991) *Den kritiske ettertanke*, Oslo: Samlaget
- Bourdieu, Pierre (1986a) "The Production of Belief: contribution to an Economy of Symbolic Goods" i Collins, Richard et al. (1986) *Media, Culture & Society: A Critical Reader*, London: Sage, svensk versjon i (1986c) "Produksjonen av tro" i *Kultursociologiska texter*, Stockholm: Salamander
- Bourdieu, Pierre (1986b) "The Aristocracy of Culture", i Collins, Richard et al. (1986) *Media, Culture & Society: A Critical Reader*, London: Sage
- Bruhn Jensen, Klaus (1995) *The Social Semiotics of Mass Communication*, London: Sage
- Calhoun, Craig (ed) (1993) *Bourdieu: Critical Perspectives*, Cambridge: Polity Press
- Champagne, Patrick og Marchetti, Dominique (1994) "L'information médicale sous contrainte; A propos du scandale du sang contaminé", i *Actes de la recherche en sciences sociales*, no. 101-102, mars 1994
- Chomsky, Noam and Herman, Edward S. (1988) *Manufacturing Consent. The Political Economy of the Mass Media*, New York: Pantheon Books
- Danielsen, Arild (1998) "Kulturell kapital i Norge", *Sosiologisk Tidsskrift* 1/2 (1998), 75-106

- Fowler, Bridget (1997) *Pierre Bourdieu and Cultural Theory*, London: Sage
- Gans, Herbert (1979) *Deciding What's News*, New York: Pantheon Books
- Garnham, Nicholas (1993) "Bourdieu, the Cultural Arbitrary, and Television", i Calhoun, Craig (ed) *Bourdieu: Critical Perspectives*, Cambridge: Polity Press
- Gitlin, Todd (1980) *The Whole World is Watching*, Berkeley: University of California Press
- Gripsrud, Jostein (1999a) "Scholars, journalism, television: notes on some conditions for mediation and intervention" i Gripsrud, Jostein (red.) (1999) *Television and Common Knowledge*, London: Routledge
- Gripsrud, Jostein (1999b) *Mediekultur, mediesamfunn*, Oslo: Universitetsforlaget
- Hovden, Jan Fredrik (2001) "Etter alle journalistikkens regler", i Eide, Martin (red.) (2001) *Til dagsorden! Journalistikk, makt og demokrati*, Oslo: Gyldendal Akademisk
- Johnson, Randall (1993) "Editor's introduction" i Bourdieu, Pierre (1993) *The Field of Cultural Production*, Cambridge: Polity Press
- Lamont, Michèle (1992) *Money, Morals & Manners. The Culture of the French and the American Upper-Middle Class*. Chicago: University of Chicago Press
- Lash, Scott (1993) "Pierre Bourdieu: Cultural Economy and Social Change" i Calhoun, Craig (red.) (1993) *Bourdieu: Critical Perspectives*, Cambridge: Polity Press
- Lenoir, Rémi (1994) "La Parole est aux Juges: Crises de la magistrature et champ journalistique", i *Actes de la recherche en sciences sociales*, no. 101-102, mars 1994
- McNair, Brian (1994) *News and Journalism in the UK*, London: Routledge
- Pinto, Louis (1994) "Le journalism philosophique", i *Actes de la recherche en sciences sociales*, nr. 101-102, mars 1994
- Rosenlund, Lennart (1998) "Sosiale strukturer og deres metamorfoser", i *Sosiologisk Tidsskrift* 1/2 (1998), 45-74
- Schudson, Michael (1978) *Discovering the News*, New York: Basic Books
- Schudson, Michael (1991) "Historical Approaches to Communication Studies" i Bruhn Jensen, K. og Jankowski, N.W. (1991) *A Handbook of Qualitative Methodologies for Mass Communication Research*, London: Routledge, 173-189
- Schlesinger, Philip R. (1990) "Rethinking the Sociology of Journalism: Source Strategies and the Limits of Media-Centrism", in Ferguson, M. (red.) *Public Communication: The New Imperatives*, London: Sage
- Slaatta, Tore (1999) *Europeanisation and the Norwegian News Media:*

- News Production in the Transnational Field*, doctoral thesis, Department of Media and Communication, report nr. 36, Oslo: IMK/UiO
- Swartz, David (1997) *Culture and Power: The Sociology of Pierre Bourdieu*, Chicago: Chicago University Press
- Tuchman, Guye (1978) *Making News*, New York: The Free Press
- Østerud, Svein (1995) Moskva-toppmøtet mellom Reagan og Gorbatsjov sommeren 1988 som fjernsynsshow: en empirisk undersøkelse av seerreaksjonene, Dr.polit-avhandling, Oslo: PFI/UiO

Summary

Bourdieu is still mostly known as a sociologist in the classic tradition, arguing about the relationships between classes, power and social change. With *Sur la Television (On Television)*, Bourdieu finally wrote a book on the media. Although Bourdieu's most recent writing on the media almost became popular reading, this article argues that *Sur la Television* is not the best place to start in order to understand the potentials of Bourdieu's theory and methodological approach to media and culture. Instead, the article offers a reading and critique of particular relevant sections of Bourdieu's otherwise impressive, sociological work. Towards the end, the basic elements in a Bourdieu-inspired and historical-sociological approach on relationships between media, culture and society is presented and discussed.